

De minste barnas tilknytning i barnehageoppstart

*Hvordan kan personalet bidra til at de minste barna får en trygg
tilknytning til barnehagen, og hvilke tanker har
ulike yrkesgrupper rundt dette tema?*

av

Johanne Leitvoll

Bacheloroppgave

Hovedmodell
Småbarnspedagogikk

Trondheim, april 2013

Forord

Jeg vil takke:

Tusen takk til mine veiledere; Marit Kanstad og Marianne Schram, som har gitt meg gode tips og råd, og som har veiledet meg underveis i prosessen med denne oppgaven.

Jeg vil rette en stor takk til mine informanter; assistent, pedagogisk leder og fagleder, som tok seg tid til å stille på intervju og ikke minst engasjerte seg. Takk for at dere delte deres tanker og erfaringer med meg. Uten dere hadde ikke oppgaven blitt den samme.

Jeg vil også takke mamma for god støtte og oppmuntring under hele denne perioden. Det hadde blitt mye vanskeligere uten deg.

Johanne Leitvoll

Trondheim, april 2013

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema	s.4
1.2 Presentasjon av problemstilling	s.4
1.3 Avgrensning og presisering av problemstillingen	s.4-5
1.4 Formålet med oppgaven og presentasjon av eget ståsted	s.5
1.5 Disposisjon og struktur	s.5-6

Kapittel 2: Metode

2.1 Metodebeskrivelse	s.6
2.2 Kvalitativ metode	s.6
2.3 Valg av forskningsmetode	s.7-8
2.4 Gjennomføringen av intervjuene	s.8
2.5 Metodekritikk – mulige feilkilder i mine intervju	s.8-9
2.6 Etske retningslinjer	s.9

Kapittel 3: Teori

3.1 Valg av teori og kildekritikk	s.10
3.2 Tilknypning og tilknypningsteorier	s.10-12
3.3 Tilvenning eller innkjøring	s.12-13
3.4 Trygg voksenrelasjon	s.13-14
3.5 Foreldresamarbeid	s.15-16

Kapittel 4: Funn og drøfting

4.1 Valg av informanter	s.16
4.2 Presentasjon av informantene	s.17
4.3 Erfaringer og tilrettelegging for trygg tilknypning	s.17-21
4.4 Trygg voksenrelasjon	s.21-22
4.5 ”Innkjøring” og tilknypning	s.23-24
4.6 Utrygg tilknypning og tilknypningsatferd	s.24-27
4.7 Utfordringer med oppstart	s.27-29
4.8 Foreldresamarbeid	s.29-32

Kapittel 5: Konklusjon

s.33-34

Avslutning.....s.35

Litteraturliste.....s.36-38

Vedlegg 1: Intervjuguide

s.39

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Jeg har valgt å skrive om tilknytning, et tema jeg synes er utrolig spennende og som jeg har liten erfaring med fra før av. Det er også et tema som for tiden har stor plass i media, og som det generelt er et stort fokus på. Etter regjeringens vedtak om full barnehagedekning, er det nå også flere ettåringer i barnehagen enn noen gang tidligere, noe som bringer frem spørsmålene om hva som er barnets beste. Dette har også vekket en debatt blant forskere og fagfolk, og som det ligger mange ulike tanker og meninger bak. Dette ønsker jeg å se nærmere på i forhold til personalet og de ulike yrkesgruppenes kunnskap, tanker og erfaringer.

Barnets oppstart og den første tiden i barnehagen synes jeg er utrolig viktig. Dette med tanke på all den tiden barnet skal tilbringe der. Det er viktig at barna blir trygge slik at de kan oppleve en trygg tilknytning med gode relasjoner med andre barn og voksne. Jeg tror denne tiden kan være avgjørende for barnets trivsel, noe som sier seg hvor viktig det da er at denne oppstarten blir en god start for barnet.

1.2 Presentasjon av problemstilling

Jeg har underveis i mitt arbeid med denne oppgaven, endret problemstilling opp til flere ganger. Med bakgrunn for min interesse for temaet har jeg kommet frem til problemstillingen:

Hvordan kan personalet bidra til at de minste barna får en trygg tilknytning til barnehagen, og hvilke tanker har ulike yrkesgrupper rundt dette tema?

Her ønsker jeg å se på hva personalet gjør for at barna skal få en god tilknytning. Dette skal jeg gjøre ved å se på hvordan de legger til rette for at det skal bli en god oppstart for barn og foreldre og hvor bevisste de er på sine valg og tanker, holdninger og handlinger, kunnskap og erfaringer.

Jeg har valgt å støtte meg til barnepsykiater og psykoanalytiker John Bowlbys definisjon av tilknytning. Han definerer det som: *De emosjonelle bånd som knyttet barnet til sine omsorgspersoner over tid og sted* (Abrahamsen, 2009, s.68).

1.3 Avgrensning og presisering av problemstillingen

Jeg har valgt å bruke kvalitativ metode, hvor jeg har intervjuet tre ulike yrkesgrupper i personalet. Jeg har også valgt å gjøre datainnsamlingen til min oppgave i praksisbarnehagen min,

i løpet av min praksisperiode. Dette var et bevist valg jeg gjorde på grunn av at barnehagen er tydelig på at de jobber mye med tilknytning. Jeg valgte å intervju en assistent, en pedagogisk leder og faglederen. Dette for å få et bredere perspektiv på personalets kompetanse og erfaringer ut fra ulike stillinger. Her ønsket jeg å se på om deres ulike erfaringer og utdanning påvirket deres handlinger og holdninger i forhold til tilknytning. I oppgaven bruker jeg derfor assistent, førskolelærer og fagleder når jeg refererer til deres svar, slik lar jeg også informantene være anonyme.

Barnehagen jobber generelt med tilknytning på alle aldersnivå, og dette er noe som foregår gjennom hele barnehageåret. Jeg har valgt å begrense oppgaven til tilknytning i forbindelse med barnehageoppstart, altså barnets aller første tid i barnehagen. Jeg velger også å skrive kun om de minste barna, fra ett til to år, siden det er på en ettårsavdeling assistent og pedagogisk leder jobber.

1.4 Formålet med oppgaven og presentasjon av eget ståsted

Dette er et utrolig viktig tema, spesielt siden det er flere ettåringer i barnehagen enn noen gang. Jeg tror også det generelt er alt for lite kunnskap om denne aldersgruppen og deres tilknytning i barnehagen, siden dette relativt er en ny aldersgruppe i barnehagesammenheng. Jeg ønsker derfor å lære mer om dette tema, her jeg kan tilegne meg kunnskap og erfaring som jeg kan ta med meg videre som barnehagelærer. Dette er også et tema jeg føler jeg har liten kompetanse på, i forhold til hva jeg mener jeg som nyutdannet barnehagelærer burde kunne. Tilknytning og barnets oppstart er grunnleggende for å få en god barnehagehverdag. Dette er noe jeg selv er opptatt av, og synes er spennende å lære mer om. Kunnskapen jeg tilegner meg gjennom denne oppgaven mener jeg kan gjøre meg til en bedre barnehagelærer i min utvikling, gjennom både personlig og faglig utvikling. Jeg er ikke ute etter å finne ”rette” konkrete svar i forhold til dette tema, men her ville jeg finne ut av hva personalet mener er viktig og hva de vektlegger for sin avdeling/barnehage. Jeg ville også tilegne meg et bredere perspektiv av kunnskap, her også erfaring, innsikt og forståelse.

1.5 Disposisjon og struktur

Jeg har valgt å bygge opp oppgaven ved å dele den opp i fem ulike kapitler. Dette for å få det mer oversiktlig for både min egen del og ikke minst for leserens opplevelse av oppgavens helhet. Kapitlene deler jeg også opp i ulike underkapitler ut fra ulike tema. Her er en oversikt over oppgavens videre struktur:

Kapittel 1 inneholder innledningen.

Kapittel 2 er et metodekapittel. Her redegjør jeg for hvilken metode jeg har brukt for å komme frem til mine funn og hvordan jeg har funnet frem til litteratur til oppgaven.

Kapittel 3 er den teoretiske delen av oppgaven, hvor jeg presenterer og redegjør for den teorien jeg skal bruke i oppgaven: tilknytning og tilknytningsteorier, trygg voksenrelasjon og foreldresamarbeid.

Kapittel 4 inneholder funn og drøfting. Her redegjør jeg mine empiriske funn, som jeg drøfte opp mot teorien i kapittel 3.

Kapittel 5 er en konklusjon, her jeg avrunder oppgaven og kommer frem til en konklusjon på mitt arbeide.

2. METODE

2.1 Metodebeskrivelse

Dalland (2012) skriver at metoden forteller oss noe om hvordan vi bør gå til verks for å fremskaffe eller etterprøve kunnskap. Han refererer til sosiologen Vilhelm Auberts sitat:

En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder (1985, s.196)

Dalland (2012) skriver videre at begrunnelsen for å velge en bestemt metode er at vi mener den vil gi oss gode data og belyse spørsmålet vårt på en faglig interessant måte. Metoden er selve redskapet vårt i møte med det vi vil undersøke (s.111-112). I fagplanen står det at: "Arbeidet med bacheloroppgaven skal gi studentene en utdypet erfaring med faget pedagogikk og det aktuelle fordypningsfaget. Oppgaven skal ta utgangspunkt i en problemstilling, og legge vekt på så vel metodiske kunnskaper og ferdigheter, som refleksjon over og drøfting av teori hentet både fra det pedagogiske og fordypningsfaglige området" (2010, s.9).

2.2 Kvalitativ metode

Det finnes mange måter å gjøre en undersøkelse på, og det er ulike måter å samle inn data på. Men det er to forskningsmetoder som ligger til grunn for hvilken metode man har valgt; kvalitativ og kvantitativ metode. "De kvantitative metodene har den fordel at den gir data i form av målbare enheter" (Dalland, 2012, s.112). Dette kan være tall som gir oss mulighet til å foreta regneoperasjoner. "De kvalitative metodene tar sikte på å fange opp mening og opplevelse som ikke lar seg tallfeste eller måle" (Dalland, 2012, s.112). Dette kan være observasjon eller

intervju. Jeg har valgt å bruke kvalitativ metode i min oppgave. Brinkmann & Tanggaard (2012) skriver at en allment akseptert definisjon av hva kvalitativ forskning er, finnes ikke. Men at kvalitativ forskning vanligvis betyr at man interesserer seg for hvordan noe gjøres, sies, oppleves, fremstår eller utvikles. Her er man for eksempel opptatt av å forstå, beskrive eller fortolke den menneskelige erfarings kvaliteter. Jeg har valgt kvalitativ metode fordi jeg mener det er den beste måten å gå frem på for å få de svarene jeg er ute etter. Her ønsket jeg å komme nærmere innpå informantens tanker og meninger. Kvantitativ metode var ikke ideelt i forhold til min problemstilling, da jeg ikke var ute etter målbare enheter. Jeg ønsket å gå i dybden, og ikke i bredden slik som i kvantitativ metode. Kvalitative metoder dreier seg om å finne den hensikten folk har med handlingene sine, begrunnelsene de har for sine handlinger og meningen de tillegger sine handlinger (Gran, 2012).

2.3 Valg av forskningsmetode

Som forskningsmetode har jeg valgt å bruke intervju. Løkken og Søbstad (2013) skriver at intervju bokstavelig talt er et *inter view*, som er en utveksling av erfaringer og synspunkter som igjen utvikler ny kunnskap. Jeg valgte å gjøre intervjuet personlig og åpent. Her fikk jeg med meg den ikke-verbale kommunikasjonen, som man ikke får ved andre typer metoder. Denne kommunikasjonen inneholder mye informasjon som er nyttig så vel mens intervjuet pågår, som når en skal tolke det etterpå (Løkken & Søbstad, 2013). Ved å bruke intervju som metode gikk jeg mer i dybden på hvert enkelt intervju, her ved å for eksempel stille oppfølgingsspørsmål. Slik er det lettere at det ikke blir missforståelser mellom intervjuperson og intervjuer.

Intervjuet var delvis strukturert, eller *semistrukturert* som Johannessen, Tuft og Christoffersen (2011) skriver. "Delvis strukturerte intervjuer kan gi en god balanse mellomstandardisering og fleksibilitet" (Johannessen, Tuft og Christoffersen, 2011, s.139). Tjora (2012) skriver at i slike semistrukturerte intervjuer, eller *dybdeintervjuer* som han kaller det, benyttes det åpne spørsmål som gir informanten mulighet til å gå i dybden der hvor de har mye å fortelle (s.105). Her ville jeg studere meninger, holdninger og erfaringer.

Ved å stille åpne spørsmål som ikke var førende, unngikk jeg å påføre informanten mine egne meninger og oppfatninger, slik Jacobsen (2010) skriver. Intervjuet var strukturert ved at jeg hadde formulert og utarbeidet spørsmålene på forhånd, og ustrukturert i den forstand at jeg ikke nødvendigvis hadde en fast rekkefølge på spørsmålene mine. Her hadde jeg muligheten til å stille tilleggsspørsmål om det var noe som var uklart, eller det var noe mer jeg lurte på. Jeg formulerte spørsmålene slik at jeg fikk mest mulig åpne svar, her det ikke var mulighet for å svare bare ja eller nei. Løkken & Søbstad (2013) skriver at hovedpoenget med kvalitative intervjuer er at

intervjueren får mulighet til å formulere svarene sine selv, uten påvirkning av den som intervjuer. Jeg brukte den samme intervjuguiden på alle tre intervjuene, slik at spørsmålene ble formulert helt likt hver gang. Slik ble det lettere å sammenligne informantenes svar i etterkant. ”Intervjuforskningen foregår i menneskelige relasjoner, hvor samspillet mellom intervjuer og intervjuperson er avgjørende for den kunnskap man oppnår” (Brinkmann & Tanggaard, 2012, s.22). Ved å bruke intervju er man til stede og kan se informantens kroppsspråk, mimikk og reaksjoner. Som Tjora (2012) skriver er det innlysende at muntlig språk ikke er det samme som skriftlig språk. Vi snakker ikke i avsnitt, og vi signaliserer heller ikke tegnsetning mens vi snakker (Marshall og Rossman 1995).

2.4 Gjennomføringen av intervjuene

Jeg brukte båndopptaker på alle intervjuene, her jeg på forhånd spurte informantene om det var greit at intervjuet ble tatt opp. På denne måten ble det enklere for meg som intervjuer å lytte ordentlig til svarene, ha blikkontakt slik, og på denne måten også kunne se den ikke-verbale kommunikasjonen. Slik ble det enklere å få med meg alt som ble sagt. Med kun notater kan det fort bli vanskelig å huske for eksempel konkrete og direkte sitat. Løkken & Søbstad (2013) skriver at bruk av mikrofon og båndutstyr eliminerer ikke bruken av notatblokk. Jeg hadde fortsatt med meg notatblokk slik at jeg hadde mulighet til å notere. Her noterte jeg tilleggsspørsmål, observasjoner og viktige stikkord. Intervjuet foregikk på et lukket møterom, med bare informanten og meg som intervjuer.

2.5 Metodekritikk – mulige feilkilder i mine intervju

Dalland (2012) skriver at en kilde er et sted hvor grunnvann kommer frem i dagen, og at kildevannet da er rensset gjennom lag med grus og sand, og er derfor renere enn vanlig overflatevann (s.63). Kilden må derfor alltid vurderes i forhold til holdbarhet og kvalitet. Her skal jeg si litt om hva som kan være mine mulige kildefeil.

Informantene fikk intervjuguiden på forhånd. Dette skulle være en trygghet for informantene, slik at de fikk sett gjennom spørsmålene og tenkt litt gjennom før intervjuet. Slik jeg ser det er dette noe som kan påvirke påliteligheten, men i dette tilfellet tror jeg ikke det gjorde det. Alle informantene viste til konkrete og detaljerte praksiserfaringer, her de viste til egne erfaringer og tanker. Det var ingen forstyrrelser, og informantene hadde ingen tidspress her de tok seg god tid til å svare på spørsmålene. Alle informantene var også motivert og engasjert, spesielt faglig leder som hadde en god del kompetanse på dette området. Siden jeg valgte å bruke båndopptaker og

kun noterte litt, fikk jeg med meg kroppspråk og mimikk. Vi hadde øyekontakt, her jeg nikket og viste at jeg forsto, og stilte oppfølgingsspørsmål om det var noe jeg synes var utydelig eller ikke forsto. Jeg intervjuet assistent først, førskolelærer og så fagleder, siden jeg hadde en tanke om at det var fagleder som satt inne med mest kompetanse. Jeg kunne på denne måten til en viss grad hindre at de påvirket hverandre, ved å snakke sammen.

Jeg har relativt intervjuet få informanter, dette siden oppgaven ikke er på så stort omfang. Hadde oppgaven vært større kunne jeg ha intervjuet flere informanter. Jeg tror derfor det er et pluss at jeg har intervjuet forskjellige yrkesgrupper, her jeg kan sette dem opp mot hverandre og sammenligne deres svar. Min tanke fra begynnelsen av var også å bruke observasjon som metode, i tillegg til intervju. Dette så jeg etter hvert ble for mye i forhold til oppgavens omfang. Jeg valgte heller å gå mer i dybden ved å bruke bare intervju som metode. Hadde omfanget på oppgaven vært større, hadde jeg også ville inkludert foreldrene for å få deres synspunkt med. Her kunne jeg ha gått dypere inn i oppgaven, ved å sammenligne foreldrenes perspektiv i forhold til personalets.

I min intervjuguide (se vedlegg 1) hadde jeg ti hovedspørsmål med flere underspørsmål, eller etterfølgingsspørsmål. Det var mange av spørsmålene som gikk inn i hverandre, og flere av svarene jeg fikk kunne derfor dekke flere spørsmål. Jeg hadde formulert mange spørsmål for å være sikker på at jeg fikk dekket hele området. Jeg fikk mange gode svar, og det virket ikke som informantene hadde planlagt hva de skulle si, her de også svarte godt på mine oppfølgingsspørsmål. Ved å bruke andre metoder, for eksempel observasjon eller spørreskjema, kunne jeg muligens ha fått ulike svar og andre funn i forhold til min oppgave. Jeg mener derfor metoden jeg brukte var den beste i forhold til det jeg ville finne ut av i min problemstilling.

2.6 Etiske retningslinjer

Jeg hadde på forhånd purt om jeg kunne intervju informantene, og forklarte hvorfor og hva som var hensikten. Jeg hadde i forkant spurt om det var greit at intervjuet ble tatt opp, her jeg fikk tillatelse fra alle tre. Jeg forklarte også at det kun var for min egen del; her det skulle bli lettere å få med seg alt som ble sagt, og at det etterpå skulle slettes. Informantene var her innforstått med at de ble brukt som informanter i min bacheloroppgave, og at jeg kom til å bruke deres uttalelse som en del av oppgaven.

3. TEORI

I dette kapitlet skal jeg først presentere valg av teori og kildekritikk, før jeg redegjør for tilknytning og tilknytningsteorier, tilvenning eller innkjøring, trygg voksenrelasjon og foreldresamarbeid. Her har jeg valgt å dele opp teorien i ulike underkapitler ut fra de ulike momentene, for å gjøre det mer oversiktlig for deg som leser. En del av teorien henger til dels sammen og går derfor litt inn i hverandre.

3.1 Valg av teori og kildekritikk

Dalland (2012) skriver at kildekritikk betyr både å vurdere og å karakterisere den litteraturen som er benyttet. I min prosess med å finne relevant teori til oppgaven, fant jeg utrolig mye teori, spesielt om tilknytning. For meg var det derfor vært en utfordring å finne og plukke ut det beste i forhold til holdbarhet, relevans og troverdighet i forhold til min problemstilling. Dette er et tema som det er skrevet mye faglitteratur om, men også et felt med lite nyere forskning i forhold til den yngste barnegruppen. Her måtte jeg velge litteratur ut fra om det var tilstrekkelig oppdatert i lys av dagens situasjon. Jeg har her valgt teori ut fra mine funn som belyser hvert moment. Jeg har i hovedsak valgt å støtte meg til John Bowlby` og Lars Smith`s tilknytningsteori, her jeg også drar inn May Britt Drugli og Gerd Abrahamsen som sentrale teoretikere. Jeg har valgt å se på teori av ulike teoretikere for å se det i ulike perspektiver, og for å få en bredere forståelse ut fra både ny og eldre tilknytningsteorier. I denne oppgaven har jeg også valgt å ha med teori om foreldresamarbeid og trygg voksenrelasjon som er relevant for mine funn.

3.2 Tilknytning og tilknytningsteorier

John Bowlby var den første som brukte termen tilknytning for å beskrive den unike relasjonen mellom barn og foreldre (Smith & Ulvund, 1999). Forskeren og teoretikeren presenterte begrepet følelsesmessig tilgjengelighet (1994) i forbindelse med utviklingen av det som kalles tilknytningsteorien (attachment theory). Drugli (2010) skriver i sin artikkel at det er i hovedsak Bowlby som har dannet grunnlaget for hvordan vi i dag forstår fenomenet tilknytning. Ifølge teorien knytter alle barn seg til foreldrene sine, for beskyttelse og emosjonell nærhet. Bowlby (1969) definerte tilknytning som: *de emosjonelle bånd som knyttet barnet til sine omsorgspersoner over tid og sted* (Abrahamsen, 2005, s.68-69). Andersen, Gundelach og Rasmussen (2009) har nok så lik definisjon, og definerer tilknytning som *spesielle psykiske bånd som oppstår mellom barn og mor/far/personale*. Smith (2002) skriver at barns tilknytning i

hovedsak er basert på samspill, her barn selv velger sine primære tilknytningspersoner (s.127). ”Det viktigste er at barnet føler seg trygt, det vil si at det knytter bånd” (Hansen, 1999, s.38).

Abrahamsen (2010) hevder tilknytningsatferd har mange ulike former; gråt, søke kroppskontakt, følge etter, klamring osv. Hun mener det uansett form er basert på samme budskap; vær hos meg, jeg trenger deg. Smith (2002) skriver i boken sin om tilknytning og barns utvikling at med tilknytningsatferd forstås handlinger som fremmer nærhet til en omsorgsperson. (Smith, 2002, s.43).

Smith (2002) skriver om overføring av tilknytningskvalitet til neste generasjon, her Freud og Bowlby har sentrale teorier. Freud hevdet i sin utviklingsteori at individets tilknytningsforhold til foreldrene i barndommen, senere ville kunne påvirke dets forhold til egne barn. Bowlby (1979) var også inne på denne tanken, og hevdet at foreldres indre modeller av tilknytning da de var barn senere kunne influere på hvordan de fungerer som tilknytningspersoner i forhold til egne barn (s.78). ”Barnets første mentale representasjon av et tilknytningsforhold blir dannet på grunnlag av den voksnes responsivitet og barnets forventninger om hennes eller hans tilgjengelighet” (Smith, 2002, s.142). Når barnet kommer opp i to – treårsalderen, er deres indre arbeidsmodeller av tilknytningsforholdene til en viss grad blitt påvirket av fortolkninger som foreldre eller andre voksne har gitt av betydningsfulle begivenheter de har deltatt i. Smith skriver at i denne moderne tilknytningsteori er det en underliggende antakelse om at tryggheten i den første tilknytningsrelasjonen kan ha langtidsvirkninger for individets senere selvforståelse og intime forhold. Disse modellene er ikke nødvendigvis fastlåste og uforanderlige (Smith, 2002, s.161).

”Personalet må medvirke til at hvert enkelt barns individualitet og behov for selvtillit kan skje i trygghet og innenfor fellesskapets normer og regler” (Rammeplan, 2011, s.18). Andersen, Gundelach og Rasmussen (2009) mener det er stor forskjell på hvor raskt et barn blir trygt, selv om det kommer til en trygg og varm barnehage (s.24-25).

I boka til Pettersen (2010) skriver Skjølsvold at et trygt tilknytningsforhold vil være grunnlag for utforskning av omgivelsene og utvikling av nye ferdigheter. Her er tilknytningspersonen en trygg base. Mens et dårlig tilknytningsforhold vil hemme barnets utforskning av omgivelsene og utvikling av relasjonene til andre mennesker. Det første leveåret foretrekkes den primære tilknytningspersonen når det gjelder trøst og trygghet. Bowlby hevder at barnet har en hovedtilknytningsperson, som han kaller det, og flere tilknytningspersoner. Et slikt

tilknytningshierarki kalte han monotropi. Tilknytningspersonens primære funksjon er å sørge for trygghet i situasjoner der barn føler seg truet (Smith, 2002, s.28). Smith (2002) skriver at forutsigbarhet og kontroll er av betydning for individuelle forskjeller i barns tilknytning. Her hevder han at trygg tilknytning innebærer bruk av en strategi som er forbundet med tillit til at negative opplevelser kan bringes under kontroll. Dette fordi at de trygge barna har god erfaring med at de nærmeste er tilgjengelig. Barn med utrygg tilknytning derimot opplever mer usikkerhet i forhold til om tilknytningsstrategiene vil fungere (s.54).

Abrahamsen skriver at Bowlby (1989) legger stor vekt på betydningen av omsorgspersonens tilgjengelighet, både fysisk og psykisk, og den voksnes evne til å gå i gjensvar i samspillet med barnet. Det er denne omsorgen som driver barnets utvikling fremover. Bowlby hevder også at den trygge basen innebærer en emosjonell tilgjengelighet, og at våre første tilknytningsforhold ofte vil fungere som en modell for senere kjærlighetsrelasjoner (Abrahamsen,1997, s.93). Drugli (2010) skriver at mange barn i Norge begynner i barnehagen i den perioden hvor de er spesielt sårbare i forhold til atskillelse fra sine foreldre. Hun mener tilvenningsperioden er svært sentral for barns opplevelse av trygghet der, og at det må legges vekt på å etablere en sekundær tilknytningsrelasjon til personalet. De minste barna trenger trygge tilknytningsrelasjoner både når de er hjemme og i barnehagen (Drugli, 2010, s.34). ”Sensitive og omsorgsfulle voksne fremmer trygg tilknytning hos barn” (Drugli, 2010, s.44)

3.3 Tilvenning eller innkjøring

Barnehagestyrer og medlem av redaksjonsrådet i Barnehagefolk, Yngvil Armand, skriver i sin artikkel om tilvenning eller innkjøring om hvordan vi bruker ordet ”innkjøring” (2010, s.18). Hun mener ordet assosieres til noe helt annet enn barnehage og oppstart, men heller bil, dekk og hest. Dette er noe vi bør tenke over. Tilvenning derimot betyr å komme inn i en ny vane. Hun skriver at hun har tenkt på om det finnes en tredje benevnelse, et ord som ikke er oppfunnet enda. Leder i Barnehagefolk, Herbert Ingvoldsen skriver at det ene begrepet, tilvenning kan gi løfter om forståelse og gjensidig tilpasning, mens det andre, innkjøring, beskriver kanskje når rutinene har gjort oss for rutinert (2010, s.4). ”Å være ny er et møte mellom individ og system, mellom følelser og rutiner” (Ingvoldsen, 2010, s.15). Hvordan møtet med barnehagen blir er avhengig av balansen mellom disse faktorene. ”De aller fleste foreldre i Norge sender ettåringene sine i barnehagen. Mens under tjue prosent av ettåringer gikk i barnehage for tjue år siden, er tallet nå nærmere 80 prosent og det er bred politisk enighet om at barnehagen er et godt og ønskelig tilbud for barn.” (Steinsland & Fondenes, 2013).

Tv-programmet "Vårt lille land" hadde onsdag 13.02.13 en episode om hvordan det påvirket ettåringene å begynne i barnehage. Her advarte forskerne om at ettåringer kan bli alvorlig stresset av å begynne i barnehage så tidlig. Analyse av spyttprøver viste her dobling av ettåringers stresshormon kortisol, ved barnehageoppstart. Dette stressnivået var fem måneder senere fortsatt høyere enn før de begynte i barnehagen. Overlege Thorsby fortalte at et høyt kortisolnivå over lengre tid er et nedbrytende hormon. Dette svekker hukommelsen, evne til å lære og det reduserer immunforsvaret. Dette tema har i det siste hatt stor plass i media, her det er store uenigheter om barnehagen er bra eller ikke for ettåringen. Smith skriver at det viktigste stresshormonet kalles kortisol. Det er neuroendokrint system som er dannet av hypotalamus, hypofysen og binyrebarken. Systemet blir regulert gjennom signaler fra amygdala til hypotalamus, som regulerer produksjonen og utskillelsen av stresshormonet i blodet. Kortisol hjelper til med å tilkalle energi ved at den påvirker stoffskiftet, den regulerer aktiviteten i stressrelaterte systemer, og påvirker kognitive og emosjonelle funksjoner. (Smith, 2002, s.53-54) Drugli (2010) skriver også om stress i forhold til barnehageoppstart. Hun skriver at små barn kan få forhøyet stressnivå av å være i barnehagen, her kortisolnivået øker betraktelig når barna kommer i barnehagen. Hun viser til at barn med tidlig utrygg tilknytning står i fare for å utvikle angstproblematikk i tenårene (Warren, 1997) og økt risiko for å utvikle sosiale problemer og atferdsvansker senere (Fearon, 2010) (s.56).

3.4 Trygg voksenrelasjon

Skjølsvold (2010) skriver at måten den voksne reagerer på barnets signaler på vil være avgjørende for om barnet utvikler trygghet og en nær relasjon til omsorgsgiver i barnehagen (s.14). Hun skriver at den sensitiviteten den voksne viser er avgjørende for kvaliteten på barnehagetilbudet. Skjølsvold (2010) skriver at barn har ulike og individuelle behov, og at det ikke er barnets ansvar å skape en god relasjon. Den trygge voksne skal alltid være til stede. Slik Skjølsvold (2010) skriver det, skal ikke den voksne – den trygge basen plutselig reise seg for å hente en kopp te, eller fordype seg i en privat samtale. Det skal ikke alltid være behagelig å jobbe i barnehage. En oppstart byr på mange utfordringer som må tas på strak arm (s.16).

"Selvbildet, den kunnskap og opplevelse et barn har av seg selv, vil være en avspeiling av de erfaringer barnet har opplevd i samspill med andre mennesker. Sentralt i dette er det følelsesmessige engasjementet barn opplever i relasjoner med nære voksne" (Bowlby 1988, Haugen 2009).

Som trygg voksenrelasjon må man ha evnen til å skape trygghet og trygge rammer for barnet. Askland (2006) skriver at omsorg for barnet handler om å føle seg trygg. Den voksne må være stabil og forutsigbar både ved å være fysisk til stede, og enda viktigere skriver han; å være stabil i forhold til følelsesmessige reaksjoner. Ved å skape denne tryggheten og stabiliteten gir det barnet en følelse av å være elsket. I slike trygge situasjoner utvikler barnet sitt eget selvbylde og relasjonene til omsorgspersonene og andre mennesker. Han hevder også at barnet trenger både fysisk og psykisk nærhet fra den voksne (s.60-61).

”Muligheter for å inngå i nære og varme relasjoner med positivt engasjerte omsorgspersoner, er avgjørende for at barna kan knytte seg til andre, og for barnets utvikling generelt” (Raitkes 1993; Holthe 2003, s.143). Ainsworth (1982) hevder også at barn trenger flere varme og nære relasjoner til voksne enn bare sine foreldre (Holthe, 2003). ”Både kroppslig og språklig gir barn uttrykk for hvordan de har det. De yngste barna formidler sine synspunkter ved kroppsholdninger, mimikk og andre følelsesmessige uttrykk. Barns følelsesmessige uttrykk skal bli tatt på alvor” (Rammeplan, 2011, s. 18). Dette sier Askland (2006) noe om her han snakker om et mangfoldig språk; det må legges like mye vekt på det nonverbale uttrykket og handlinger som det verbale (s.30). Abrahamsen (2010) mener de voksne har ulik evne til å se barna, oppfatte hva de vil, føler og tenker. Her vil de derfor ha ulik evne til å forstå barnas kroppsspråk og handlinger. Hun mener de vil ha ulik evne til emosjonell tilgjengelighet (s.46). Drugli (2010) skriver at barna trenger å utforske sammen med voksne som er sensitive overfor signaler de gir, noe som hjelper dem til å utvide sitt perspektiv og repertoar. De trenger sensitiv omsorg og nære relasjoner til de voksne på avdelingen (s.48). ”Samspillet mellom voksne og barn er kjennetegnet av at de voksne er lyttende, omsorgsfulle og tilgjengelige” (NOU, 2012:1).

Veberstad (2012) skriver i sin artikkel at psykolog Ole Christer F. Lund mener rutiner og struktur i hverdagen er viktig for barn, og at dette gjør dem roligere og tryggere. Abrahamsen (2010) skriver i sin artikkel om tilvenningsperioden, at faren med denne perioden er at det gjøres til en rutine og hvert nytt barn til ”nok en ettåring”, og ikke til et nytt, annerledes og spesielt barn med sin helt unike personlighet.

Ellneby (2000) skriver om årsaker til stress hos barn, her hun blant annet skriver at mangel om plassen og mange om voksenkontaktene er en av årsakene til stress: ”det å alltid måtte dele plassen med andre er en belastning, og likeså det å aldri eller sjelden få ha en voksen for seg selv” (Ellneby, 2000, s.42).

3.5 Foreldresamarbeid

Skjølsvold (2010) mener at samarbeidet med foreldrene i oppstartsfasen er av avgjørende betydning for å lære å kjenne det enkelte barn (s.15). Barnehagen er et sted der to verdener møtes. Det er mange ganger første gangen foreldre skal avlevere det kjæreste de har. Det spiller derfor en stor og avgjørende rolle hvordan møtet mellom disse to verdener blir. Når det gjelder samarbeid mellom barnehage og hjem, skal både det formelle og det uformelle samarbeidet være der, men det uformelle er det viktigste. Uten et godt uformelt samarbeid blir det formelle samarbeidet nesten formaliteter. Det er viktig med kvalitet i barnehagen. Foreldrene vil mer enn gjerne ha informasjon om sitt barn. Det er ofte de små øyeblikkene som blir store for foreldrene. Alle foreldre synes deres barn er spesielt, og at det er det mest verdifulle de har. Derfor er måten både barn og foreldre blir mottatt på av stor betydning. Barnet må føle seg sett og betydningsfullt, foreldrene må få føle at deres barn er ventet og at barnet er dyrebart også for personalet (Sigsgaard, Haslund & Madsen, 2010).

Ifølge Sigsgaard, Haslund & Madsen (2010) er det en forutsetning at foreldrene er trygge for at barnet skal føle seg trygt. Tilbakemeldingen foreldrene gir er viktig for barnehagens kvalitet. Barnehage og hjem er to uhyre viktige og likeverdige verdener (s. 26-29). Målet med oppstartsperioden mener Skjølsvold er at foreldrene og barna skal bli trygge i barnehagen, men også at barnet skal oppleve trygghet i forhold til at foreldrene kommer tilbake og henter de (Skjølsvold, 2010, s.21).

Malmo & Stemshaug (2002) skriver i sin bok om samhandling at den første tiden i barnehagen, som de kaller innføringsperioden, er møtet mellom de viktige partene i samarbeidet. De mener det er her kontakten og båndene knyttes, som er av stor betydning for barnets trivsel og utvikling. Det er derfor viktig at foreldrene er aktive i barnehagemiljøet fra starten av. Foreldrene må også bli tatt hånd om, og bli veiledet. Det er viktig at denne perioden blir tatt på alvor og forberedt også for foreldrene (s.78-9). Holthe (2003) skriver i sin bok at fordi barnehagen har blitt en sentral oppvekstarena for mange barn, er det viktig at personalet og foreldrene utvikler kontakt og samarbeid som kan være mer enn ren informasjonsutdeling. Meyer (2005) skriver at samarbeidet innebærer at foreldrene og personalet klargjør forventninger de har til hverandre, og jevnlig vurderer barnas utvikling og trivsel (s115). Holthe skriver at kvalitet i kommunikasjonen er avgjørende i arbeidet med å skape tillit og trygghet. ”En viktig begrunnelse for samarbeid mellom barnehage og hjem har vært en forestilling om hva som er til barnets beste, og at et

gjensidig samarbeid gir barnet en opplevelse av kontinuitet og sammenheng i tilværelsen (Holthe 2003, jf. Bronfenbrenner 1979).

Rammeplan (2011) legger vekt på foreldresamarbeid og har et eget punkt på samarbeid med barnas hjem. Her står det blant annet "Foreldre og barnehagens personale har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling. det daglige samarbeidet mellom hjem og barnehage må bygge på gjensidig åpenhet og tillit" (Rammeplan, 2011, s.15). Barnehageloven § 1. sier følgende om foreldresamarbeid: "Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling" (Barnehageloven, 2005, §1). Drugli (2010) skriver at det er viktig å være oppmerksom på at relasjonskvalitet kan endres, og at det er særlig viktig dersom barnet er eksponert for andre risikofaktorer, for eksempel et negativt hjemmemiljø (s.32).

4. FUNN OG DRØFTING

I dette kapitlet skal jeg gjøre rede for hovedtrekk i mine funn og drøfte det opp mot den relevante teorien i kapittel 3. Jeg velger her å ha funn og drøfting i samme kapittel for å gjøre det mer oversiktlig og helhetlig for deg som leser. Slik slipper jeg å bruke mye plass på å gjenfortelle funnene i en egen drøftingsdel. Jeg har tatt utgangspunkt i svarene jeg fikk i intervjuene jeg gjorde i praksisperioden, i forbindelse med denne bacheloroppgaven. Jeg har valgt å kun presentere de funnene jeg mener er relevant for oppgaven. Jeg har også valgt å ha med noen sitater, som jeg synes er viktige for oppgaven. Dette er også for at du som leser skal kunne få se hvordan informantene uttaler seg direkte, uten at det er omskrevet.

4.1 Valg av informanter

Da jeg skulle velge finne informanter, spurte jeg de personene jeg trodde hadde de beste forutsetningene for å kunne svare på mine spørsmål ut fra dette tema. Jeg tenkte også på hvem som kunne ha interesse av å svare på mine spørsmål. Jeg hadde på forhånd funnet ut at jeg ville intervju tre personer med ulik erfaring og utdanning, for å kunne se om kompetansen utgjorde forskjeller i syn på verdier, holdninger og meninger i forhold til temaet. Jeg valgte derfor en assistent, en førskolelærer og en fagleder. Det ble da også naturlig å velge disse informantene siden de alle viste interesse for min problemstilling, noe som gjorde det enklere i selve intervjusituasjonen. Grunnen til at jeg valgte fagleder og ikke styrer, var at fagleder hadde stor kompetanse på området og viste tydelig interesse for å være med på intervju.

4.2 Presentasjon av informantene

Assistent (31 år)

– er utdannet musikkpedagog. Etter studiene begynte hun tilfeldig å jobbe i barnehage, noe hun fort fant ut at hun trivdes med. Hun har jobbet et år i barnehage i Oslo, i et førskolelærervikariat. Til sammen har hun jobbet i barnehage i 5 år. Hun begynte å jobbe som vikar via Manpower, før hun etter hvert fikk full stilling som assistent. Her har hun jobbet på forskjellige avdelinger, men mest på småbarn. Hun føler selv at hun ikke får brukt alt av utdanningen sin, men mener helt klart at det er en fordel å være glad i å synge og spille.

Pedagogisk leder (37 år)

– har tatt førskolelærerutdanning ved Dronning Mauds Minne Høgskole. Hun har tidligere tatt engelsk grunnfag på lærerhøgskolen og har ti vektall pedagogikk ved NTNU. Etter førskoleutdanningen har hun siden jobbet i barnehage, både som førskolelærer og pedagogisk leder. Hun jobber nå som pedagogisk leder på ettårsavdelingen.

Fagleder (40 år)

– har tatt førskolelærerutdanning ved Dronning Mauds Minne Høgskole, og var ferdig utdannet i 1997. Hun har tidligere jobbet et år som praktikant, på 1-3 års avdeling. Hun har også musikkfaglig bakgrunn, her hun har musikk med 0-3 år som fordypning. Fra 1996-2007 jobbet hun som pedagogisk leder, og har tidligere jobbet som veileder i familiebarnehage. Hun jobber nå som fagleder, her hun har jobbet siden 2007. Fagleder har videreutdanning i organisasjon og ledelse, veiledning, musikk fra livets begynnelse, utefag i forhold til de minste, kurs i forhold til tilknytning og trygghet, og psykisk helse.

4.3 Erfaringer og tilrettelegging for trygg tilknytning

Å begynne i barnehage er noe helt nytt for en ettåring. Mange ettåringer har kanskje aldri vært vant til å være borte fra verken mor eller far, eller har kanskje til og med aldri opplevd relasjoner til andre mennesker enn sin nærmeste familie. Hvordan barnet blir møtt og hvordan oppstarten oppleves for barnet, har derfor en stor betydning i forhold til barnets trivsel. Hvert år, hver høst, kommer det nye barn til barnehagen. Barn som har sitt første møte og sin første oppstart i barnehagen.

Assistenten forteller at det er fjerde høsten hun er med på oppstart, og at det har vært fire vidt forskjellige oppstarter. Hun mener dette er barnets første møtet med noe annet enn det som er hjemme, og at det er en stor overgang.

Pedagogisk leder har jobbet på både storbarnsavdeling og småbarnsavdeling, og har hatt oppstart på både store og små barn. Hun brenner mest for de aller minste, her hun har jobbet mest. Hun sier - Det er ingen som er likens, alle trenger forskjellig tilrettelegging. Her jobber de mye med å tilpasse hvert enkelt barn; alle skal få det samme tilbudet, om dem starter tidlig eller sent på året. Faglederen har i flere år jobbet som pedagogisk leder, og har det meste i forhold til videreutdanning. Hun er opptatt av viktigheten av å skille det som før har vært tradisjonelt, i forhold til hvordan det nå blir fremover. Hun mener at barnehagen tradisjonelt har vært for barn over 3 år, og at barnehagene her har laget seg en mal for hvordan en oppstart skal være (3 dager - ferdig innkjørt!). Hun er tydelig på at man nå ser at denne malen ikke lenger passer, hvor det begynner 1 åringer i barnehagen. "Erfaringene mine er at denne malen fungerer med normaltfungerende barn i 2-3 års alderen som er vant til å være sammen med andre, men kanskje ikke med 1-2 åringene som vi får masse av i barnehagen fremover." Hun er klar på at det ikke er 1-åringen som skal tilpasse seg barnehagen. Det er barnehagen som skal tilpasse seg barnet for at det skal bli mest mulig vellykket. Hun mener dette er en helt ny tankegang. Før skulle barna tilpasse seg det å begynne i barnehage. Nå har vi fått inn en helt ny aldersgruppe som vi kan veldig lite om i barnehagesammenheng, og her er det barnehagen som må tilpasse seg dem. Det er også viktig at barnet får velge sine voksne, slik Smith (2002) skriver; barn selv må få velge sine primære tilknytningspersoner (s.127). Dette er veldig viktig og gjør oppstarten mye bedre.

I begrepet *tilknytning* legger assistenten det at et barn viser trygghet på både omgivelsene og personene, man ser at de er trygge barn, sier hun. Pedagogisk leder vektlegger i likhet med assistenten at barna skal blir trygge, og at de skal knytte seg til én voksen. Her sier hun at det er viktig at de gir av seg selv og tar i mot barnet som det er og ser behovene til hvert enkelt barn. Med *trygg base* mener assistenten og pedagogisk leder det er viktig å være tilgjengelig. Assistenten refererer til trygghetssirkelen og sier at "Man må være der barna er, og se behovene deres." Hun er tydelig på at personalet for mange barn er den første voksenrelasjonen de knytter seg til utenom familien, og at det derfor er viktig å være til å stole på. Pedagogisk leder mener det er viktig å sitte på gulvet, slik at barna kan komme tilbake og at man er der når de trenger det. Hun sier "...vi må være tilgjengelig hele tiden." Fagleder definerer *trygg base* som et større område, som avdelingen. Yrkesgruppene har ulike definisjoner av hva en trygg favn er. Assistenten mener *trygg favn* går mye over i det samme som trygg base; barna drar og kommer tilbake. Pedagogisk leder mener at barna skal føle seg trygge, at de for eksempel kan komme inn i hendene for en kos. Barna trenger her bekreftelse på at det er noen der som ser en, et kjent

ansikt og en kjent stemme som er der. ”Vi må se barna og sette dem først.” Fagleder definerer *trygg favn* som et fang.

Personalet legger til rette for at det er kontaktpersonen som skal ta i mot barnet i bringesituasjon. Assistenten sier også at barna må få kunne forholde seg til få voksne, noe som skaper en bedre forutsetning for trygghet. Pedagogisk leder mener de har jobbet mye med det å være der barna er, det med å se enkeltbarn. Både assistent og pedagogisk leder nevner at de for barnas beste har endret en del på vaktene, trukket seg tilbake til der det er rolig og hindret at døren har gått mye opp og igjen i oppstartsperiodene.

Både assistent og pedagogisk leder fremhever på hver sin måte at oppstarten er av stor betydning for barnets trivsel; assistenten sier hun tar med seg lærdom fra år til år, og pedagogisk leder sier at det er ingen barn som er like. Her må det legges til rette for hvert enkelt barn, noe også pedagogisk leder legger vekt på. Dette skriver Abrahamsen (2009) om, her hun mener å legge til rette for en god start i barnehagen innebærer en balanse mellom støtte og utfordringer for både barn og voksne (Abrahamsen, 2009, s.60-61). Fagleder derimot legger mer vekt på hvordan det må gjøres fremover. Hun er mer opptatt av hvordan de kan gjøre tilbudet bedre og ikke gå i de samme gamle rutine, noe Ingvoldsen (2010) og Abrahamsen (2010) skriver om i sin teori. Abrahamsen (2010) er opptatt av at hvert nytt barn ikke blir til ”nok en ettåring”. Her ser jeg to ulike måter å se det på, to ulike perspektiver ut fra hvordan de jobber i forhold til barna. De som jobber med barna; pedagogisk leder og assistent, er mer opptatt av hva de faktisk *gjør*, mens fagleder som arbeider med å kvalitetssikre det pedagogiske arbeidet, er mer opptatt av hva som kan *gjøres* bedre. Dette kan komme av flere ting. Det er ingen tvil om at fagleder har mer utdanning og sitter inne med mer teoretisk kompetanse enn det assistent og pedagogisk leder gjør. Men det kan også hende at det er omvendt når det gjelder den praktiske kunnskapen og erfaringen. Her nevner assistent noen rammefaktorer hun mener egentlig er umulige, det at 20 barn skal begynne innen en periode på 14 dager. Er dette noe fagleder har erfaring med? Dette er en rammefaktor verken fagleder eller pedagogisk leder nevner i intervjuet. Pedagogisk leder sier noe om at det er viktig at alle får det samme tilbudet, om de begynner tidlig eller sent på året. Her har kanskje de barna som begynner sent på året en fordel, siden det er flest barn som begynner tidlig på året. Men likevel skal de gi barna det samme tilbudet, slik pedagogisk leder sier. Dette tenker jeg er en stor utfordring, i enighet med assistenten. Det at flere barn har oppstart samtidig, øker ikke kapasiteten eller antallet på personalet.

Det er tydelig at både assistent og pedagogisk leder har ganske lik oppfatning av tilknytning, og mener det handler om trygghet. Pedagogisk leder legger også vekt på at barnet skal knytte seg til en voksen. Her kan vi se deler av Bowlbys tilknytningsteori, hvor han definerer det som emosjonelle bånd som knytter barnet til sine omsorgspersoner (Abrahamsen, 2009). Dette er også i samsvar med Skjølsvold's (2010) teori som skriver at måten den voksne reagerer på barnets signaler på vil være avgjørende for om barnet utvikler trygghet og en nær relasjon til omsorgsgiver i barnehagen (s.14). Fagleder er ikke opptatt av å komme med noen definisjon og mening om hva tilknytning er, hun stiller heller spørsmål om *hva* tilknytning er i det nye barnehagesystemet og den nye tankemåten i forhold til ettåringen som en ny aldersgruppe i barnehagesammenheng. Her er det tydelig at hun tar spørsmålet mitt ett steg videre, inn i det hun engasjerer seg for. Hun mener den nye aldersgruppen krever en ny måte å tenke og tilpasse seg på. Jeg vurderer det her slik at fagleder med sin kompetanse tenker på en annen måte enn det assistent og pedagogisk leder gjør. Det er tydelig at assistent og pedagogisk leder har mange like tanker rundt dette tema, noe som muligens kan ha noe med at de jobber på samme avdeling, hvor de samarbeider tett. Fagleder som ikke jobber på avdelingen, og ser dette utenfra, ser det i et helt annet perspektiv. Hun er mer opptatt av hvem som skal tilknytte seg hvem, og hvem som skal tilpasse seg. Dette er kanskje noe assistent og pedagogisk leder derimot ikke tenker over i sin hektiske hverdag? Noe de muligens tror de gjør, men som lett kan forsvinne i travle tider. Det fagleder her peker på tror jeg pedagogisk leder med fordel kan ta med seg i sitt pedagogiske arbeide på avdelingen, som igjen må videreføre det til assistentene i sin personalgruppe.

Når det kommer til trygghet; trygg base og trygg favn, får også assistenten vist at hun har kunnskap på dette området. Hennes definisjon av *trygg base* står i samsvar med hvordan Bowlby (1988) betegner den "trygge base": her tilknytningspersonen må være tilgjengelig for barna, i deres tempo og behov (Abrahamsen, 2010). Dette peker også pedagogisk leder på når hun sier at det er viktig å sitte på gulvet, slik at barna kan komme tilbake når de trenger det. Dette står også i likhet med Smiths (2002) teori om tilknytning og trygg base. Han beskriver slik det står i teoridelen, at tilknytning er basert på antakelsen om at tilknytningspersonen fungerer som en *trygg base*, og at det er reguleringen av den fysiske avstanden mellom barnet og omsorgspersonene som er av størst betydning. Det å være tilgjengelig peker både assistent og pedagogisk leder på. Fagleder mener personalet har litt å hente her, hvor de må være 100% tilgjengelige. Her viser de til Bowlby's (1994) begrep; *følelsesmessig tilgjengelighet*, som er en del av hans tilknytningsteori (Smith & Ulvund, 1999). Fagleder beskriver trygg base som et større område, men går ikke inn på hva hun legger i det. Her kan det se ut som assistent og

pedagogisk leder har mer kunnskap om hvordan de jobber med tilknytning og trygghet i hverdagen. De viser til eksempler og ikke teori, noe fagleder gjør. Det ser ut som fagleder ser det mer fra et teoretisk perspektiv, mens assistent og pedagogisk leder ser det fra et praktisk perspektiv. De beskriver det de faktisk jobber med, ikke hvordan de kan gjøre det.

Det kommer klart frem at de alle; assistent, pedagogisk leder og fagleder har forskjellige syn på sin kompetanse på dette området. Assistenten mener de har nok kunnskap om tilknytning, mens faglederen er tydelig på at det har de absolutt ikke. Pedagogisk leder er derimot litt usikker og mener de alltid kan tilegne seg mer kunnskap. Dette er interessant med tanke på deres faglige bakgrunn. Som personale i samme barnehage, har de forskjellige holdninger og tanker om deres egen kunnskap. Det kan tenkes at dette kan ha noe med de ulike yrkesgruppene å gjøre, her de alle har ulik kompetanse og utdanning. På en annen side kan det også ha noe med egen oppvekst og egne erfaringer å gjøre.

4.4 Trygg voksenrelasjon

Assistenten mener det er viktig å bruke navn, bekrefte, hjelpe å sette ord på. Se individet. Viktig å ha et godt samarbeid voksne i mellom på avdeling. Sikre at alle barna blir sett hver dag og inkludere alle. Være der barna er og fange opp de små signalene barna gir. Pedagogisk leder mener at en trygg voksenrelasjon bygger på en som er tilstede og ser barna. Den voksne må kunne plukke opp små signaler, være i forkant og lese situasjonene. Fagleder er opptatt av at den aller første voksenrelasjonen er med pedagogen, siden det er hun som tar disse samtalene. Hun sier det handler om at den voksne har fått noen tanker før hun møter barnet om hva det er som er viktig. Pedagogen må viderefordre inntrykkene fra det første møtet til resten av personalet. ”Det må sette fokus på at det er barnet som skal søke etter deg. ”Man skal være nysgjerrig på foreldrene og barnet, men det er ungen som på en måte må finne ut at det er greit å være hos deg.” Fagleder mener det er en trygg voksenrelasjon når den voksne klarer å være den trygge og sensitive som klarer å se barnets behov.

Assistenten viser igjen at hun sitter inne med en god del kunnskap i forhold til å gjøre barnehagehverdagen så god og trygg som mulig for barnet. Både assistent og pedagogisk leder er opptatt av tilstedeværelse og det at alle barn føler seg sett. De må lese signaler, kroppsspråk og situasjoner. Dette kommer fram i Skjølsvold's (2010) teori, her hun skriver at den sensitiviteten den voksne viser er avgjørende for kvaliteten på barnehagetilbudet. Den trygge voksne skal alltid være til stede. Skjølsvold skriver noe i sin teori som også fagleder tydelig er opptatt av; det å være hundre prosent til stede. Den voksne – den trygge basen skal ikke plutselig reise seg for å

hente en kopp te, eller fordype seg i en privat samtale. (Skjølsvold, 2010) Fagleder understreker at den voksne må være opptatt av barnet hele tiden. For å være en trygg voksenrelasjon må man ha evnen til å skape trygghet ved å skape trygge rammer i barnets hverdag. Dette skriver Askland (2006) i sin teori; omsorg for barnet handler om å føle seg trygg. Den voksne må være stabil og forutsigbar både ved å være *fysisk* til stede, og enda viktigere skriver han; å være stabil i forhold til følelsesmessige reaksjoner. Her viser de ulike yrkesgruppene at de alle er opptatt av det å hele tiden være til stede for barnet, men har ulike måter å vinkle det på. Assistent og pedagogisk leder beskriver en trygg voksenrelasjon ut fra blant annet Askland's (2006) og Skjølsvold's (2010) teori her de legger vekt på at det er viktig å lese signaler. Måten voksne reagerer på barnets signaler på vil være avgjørende for om barnet utvikler trygghet og en nær relasjon til omsorgsgiver i barnehagen. Dette sier også Askland (2006) noe om hvor han sier det må legges like mye vekt på det nonverbale uttrykket og handlinger som det verbale (s.30). Her er de klare på hvordan de skal skape trygghet for barnet.

Fagleder bringer frem et perspektiv som verken assistent eller pedagogisk leder nevner, hun er opptatt av at det er *barnet* som skal søke personale. Er dette noe personalet som jobber på gulvet med barna tenker over i sin hverdag? Ut fra intervjuet viser fagleder en annen måte å tenke på i forhold til trygghet. Hun startet med å fortelle om den første voksenrelasjonen, som er mellom foreldre, barn og pedagog. Her viser hun til den første samtalen, som videre sees i et foreldresamarbeid. Slik fagleder legger det frem vurderer jeg det slik at hun mener veien til trygghet går gjennom foreldrene, allerede i det første møtet. Det er pedagogens ansvar, som må formidle inntrykkene videre til resten av personalet. Allerede her kan personalet begynne å legge til rette for barnets behov. Dette er et perspektiv verken assistent eller pedagogisk leder sier noe om. De er mer opptatt av å se barnet som et individ der og da. Assistenten kommer med konkrete beskrivelser på hvordan hun jobber med å være en trygg voksenrelasjon. Her kommer det også frem at assistent og pedagogisk leder tenker ganske likt, i forhold til faglederen som ser det i et annet perspektiv. Det kan muligens virke som assistent og pedagogisk leder beskriver ut fra barnets perspektiv, mens fagleder fra foreldreperspektivet. Dette kan selvfølgelig også ha flere grunner. Ved at de jobber på ulike måter og ikke minst steder i organisasjonen kan dette også ha en påvirkning for hva de vektlegger. Det kan derfor være lett at fagleder ser ting som assistent og pedagogisk leder kanskje tar som en selvfølge, og at dette er ting fagleder muligens ikke ser eller forstår viktigheten av.

4.5 "Innkjøring" og tilknytning

Assistenten sier hun egentlig aldri har tenkt over ordet "innkjøring" og hvorfor de bruker det. Hun mener at "innkjøring" er perioden der barna skal bli kjent, mens tilknytning er noe som skal vare. "Innkjøring er bare et ord som kanskje er litt dumt, det er det første møtet. *Pedagogisk leder* vet ikke helt om hun liker ordet "innkjøring", hun tenker heller *oppstart*. Her tenker hun på hva de uttrykker til foreldre. Oppstartsperioden skal være en god periode for foreldrene og barna. Hun sier at "innkjøring" blir mer hele greia sett utenfor. *Faglederen* har klare meninger om både "innkjøring" og tilknytning. Hun mener "innkjøring" er et gammelt ord, og at det passer det gamle systemet; her barnet blir "innkjørt" i løpet av tre dager i et system som allerede var der. Hun sier de bruker ordet, men mener de må bort fra det begrepet.

Assistenten mener tilknytning også går på det første møtet, men at det er så mye mer enn akkurat bare "innkjøring." *Pedagogisk leder* mener derimot tilknytning går mer på det spesielle mellom den voksne og barnet. *Fagleder* mener at tilknytning sier noe om at det er barnet som skal tilknytte seg barnehagen og den voksne, men samtidig så sier det noe om at hvis vi skal få barnet til å knytte seg til en voksen, så er det barnehagen som må tilpasse seg barnet.

Her vises tydelig de ulike yrkesgruppenes erfaring og kunnskap. Det kommer helt klart frem at de har ulike tanker og meninger om hva innkjøring og tilknytning er. Her vises også deres ulike kompetanse og kunnskap. Assistenten viser usikkerhet på hva "innkjøring" er i forhold til tilknytning. Dette kan muligens ha noe med utdanning å gjøre. Dette er et område hun viser liten teoretisk kompetanse på. Både assistent og pedagogisk leder bruker ordet "innkjøring" under intervjuet. *Pedagogisk leder* sier hun ikke liker ordet. Det som da undrer meg er hvorfor hun likevel bruker det i samtalen. Kanskje er hun ikke helt bevisst på ordets betydning? Hun sier de heller kan bruke ordet *oppstart* i stedet for "innkjøring". Her beskriver hun oppstartsperioden som det de kaller "innkjøring". Slik jeg oppfatter det er det selve oppstarten de kaller "innkjøring", altså denne tredagersperioden *fagleder* snakker om. Hun mener tilknytning er spesielle relasjoner mellom barn og voksne, men sier ingen ting om hvem det er som skal tilknytte seg hvem. Dette kan muligens være noe hun tar for gitt, eller ikke tenker over under intervjuet. *Fagleder* som ser det utenfra, og som har hovedansvar for barnehagens praktiske og pedagogiske utviklingsarbeid, ser dette ut fra et annet perspektiv. Hun er opptatt av hvem som knytter seg til hvem, og hvem som skal tilpasse seg hvem. Dette er et sentralt spørsmål som er viktig for den helhetlige betydningen av tilknytningen. Hadde jeg stilt dette spørsmålet som et tilleggsspørsmål til assistent og pedagogisk leder, hadde de kanskje gitt et annet svar. Men siden de ikke nevner det går jeg ut fra at det er noe de kanskje ikke tenker over eller legger vekt op når

de skal forklare det for meg som kommer utenfra. Det kan også hende de jobber med dette i sitt arbeid, uten å selv være bevist på det.

Armand (2010) beskriver ordet innkjøring og tilvenning i sin artikkel, og lurer på om det finnes en tredje benevnelse. En bedre ord for ”innkjøring”, noe hun enda ikke har funnet ut av. Dette svarer fagleder på, når hun sier at ” det er barnet som skal *tilknytte* seg barnehagen, og det er barnehagen som skal *tilpasse* seg barnet.” Hun hevder at innkjøring ikke kan erstattes av et nytt ord, men må forklares i to, her pilen går i begge retninger: barnet skal: *tilknytte* → barnehagen, mens barnehagen skal: – barnet ← *tilpasse*. ”Innkjøring” må altså erstattes med både *tilknytning* og *tilpassning*.

Fagleder sier også noe jeg synes er veldig interessant. Hun hevder at ”innkjøringen” har blitt til et system der barnet ”kjøres” inn i barnehagen, og er ferdig ”innkjørt” på tre dager. Dette er en gammel måte å tenke på, her det har blitt laget en mal for alle som skal starter i barnehagen, uten å tenke på barnas individuelle behov. Her er det tydelig at hun har noe lik oppfatning av ”innkjøring” som det Ingvoldsen (2010) har; her rutineene har blitt for rutinert. Dette er noe hun beskriver ved at det har blitt en slags ”mal” for denne perioden. Hun hevder at ettåringen ikke passer i dette systemet på samme måte som treåringen. Det hun her sier er da at treåringen passet dette systemet – i denne malen, men at de nå må tenke annerledes siden ettåringen er så individuell og har andre forutsetninger enn f.eks treåringen. Hun mener de må begynne å tenke på en annen måte. Dette systemet sier verken assistent eller pedagogisk leder noe om. Her tenker jeg det kan gi et annet perspektiv å se det utenfra, slik som fagleder gjør. Fagleder har også mye mer kunnskap på dette området i forhold til utdanning. Hun viser også at hun er oppdatert på dagens situasjon i forhold til flere ettåringer i barnehagen enn tidligere.

4.6 Utrygg tilknytning og tilknytningsatferd

Assistenten sier de har snakket om konsekvenser ved utrygg tilknytning og tilknytningsatferd på personalmøter og på fagteam, og at styreren er veldig oppdatert på det, og at det er fokus på det. Pedagogisk leder sier at hun ikke tørr å si at hele personalgruppen har kunnskap om konsekvenser ved utrygg tilknytning og tilknytningsatferd. Men at de heldigvis er mange som kan observere. Jeg spør om hva de tenker i forhold til konsekvenser om utrygg tilknytning. Assistenten sier at det kan føre til så mye. Vi kan bare tenke oss selv om man går rundt og er urolig, det er en følelse som kan sitte i lenge. Hun mener det kan få store konsekvenser videre, og må oppdages tidlig. Pedagogisk leder sier at ”de er jo veldig små, og det er jo vi som ser det første leveåret.” Hun mener at den utrygge tilknytningen helt sikkert ikke bra, og at de sikkert ikke vet nok om hva som kan skje og hva som er konsekvensene av det. Det er ikke alle barna

som er like trygge, noen strever mer enn andre. Hun mener det handler om å knytte seg til enkeltvoksne. Hun forteller at hun selv har hatt et barn i barnegruppen som var veldig utrygg, og mener det er en sammenheng; ”Når ballen begynner å rulle så blir det viktig å prøve å finne en god løsning med en gang.” Fagleder er derimot mest opptatt av stress og kortisol. Hun forteller at om stresshormonet er veldig høyt får det konsekvenser, noe man ikke ser før de er 20 år. Her får det konsekvenser når de blir voksne, ikke når de er små. Det å klare å jobbe med enkeltbarnet, å holde stressnivået nede gir gevinst når de blir voksne. Hun mener utrygg tilknytning overføres til egne barn, hvor det er generasjoner med utrygg tilknytning, og skjev utvikling. Vi lærer av våre egne foreldre, og fører det videre. Hun sier at lojaliteten er stor til våre egne foreldre.

Assistent viser til at de har snakket om utrygg tilknytning og tilknytningsatferd på personalmøter og på fagteam, men hun viser ikke til noen direkte kunnskap om hva utrygg tilknytning og tilknytningsatferd er. Dette er kanskje ikke noe man kan forvente at assistenten skal ha kunnskap om heller? Her er det pedagogisk leder og pedagogisk leder på avdelingen som har hovedansvaret, og fagleder over der igjen. Hun viser derimot at hun har stor forståelse og innsikt for hvordan dette må være for barnet når hun her sier: ”Vi kan bare tenke oss selv om man går rundt og er urolig, det er en følelse som kan sitte i lenge.” Her viser hun forståelse for barnets følelser. Noe av det viktigste hun sier synes jeg er at det er her grunnlaget legges, og at dette må oppdages tidlig. Ved å jobbe ut fra dette perspektivet med denne holdningen, tror jeg de kan komme langt med å gi barna et trygt og godt tilbud, hvor de kan ta fatt i situasjoner der barn viser utrygg tilknytning. Men for at de skal klare å redusere den utrygge tilknytningen, må de ha mer enn generell kunnskap.

Pedagogisk leder er derimot usikker på hvor mye kunnskap personalgruppen hennes har i forhold til utrygg tilknytning og tilknytningsatferd. Hun viser selv ikke til kunnskap om konsekvenser, eller til at dette er noe de jobber med generelt. Hun sier at det er mange som kan observere. Men om personalet ikke har nok kompetanse på dette området, hvordan vet de da hva de skal observere? Jeg mener det er grunnleggende med kompetanse for å kunne oppdage utrygg tilknytning og tilknytningsatferd. Kanskje kan bevisstheten av konsekvensene gjøre de mer obs i forhold til hva de observerer? Noe som også muligens øker forståelsen for hvordan de da kan legge til rette for disse barna med utrygg tilknytning. Her må det også legges til rette for de ulike barnas forutsetninger og behov.

Fagleder viser med en gang til Smith's (2002) teori om tilknytning, og knytter det opp mot stress og kortisol. Smith skriver i sin teori at kortisol hjelper til med å tilkalle energi ved at den påvirker stoffskiftet, den regulerer aktiviteten i stressrelaterte systemer, og påvirker kognitive og emosjonelle funksjoner. Fagleder peker her på at konsekvensene av den utrygge tilknytningen hos små barn kan ha store konsekvenser i en senere alder og at dette er noe som ofte kan føres videre til egne barn. Dette viser at hun bruker både Drugli og Freuds teori i forhold til stress og utviklingsteori. Smith (2002) skriver om i sin bok om Freuds utviklingsteori at; individets tilknytningsforhold til foreldrene i barndommen vil i voksen alder kunne påvirke dets forhold til egne barn. Bowlby (1979) skriver også om dette i sin teori slik jeg skrev i teoridelen, her han hevder at foreldrenes indre modeller til tilknytning i barnealderen senere influerer på hvordan de selv fungerer som tilknytningspersoner (Smith, 2002, s.78). Drugli (2010) skriver om stress i forhold til barnehageoppstart. Hun viser til at barn med tidlig utrygg tilknytning står i fare for å utvikle angstproblematikk i tenårene (Warren, 1997) og økt risiko for å utvikle sosiale problemer og atferdsvansker senere (Fearon, 2010). Fagleder viser også her at hun er oppdatert på dagens samfunnssituasjon, slik Vårt lille land viste i sin episode om stressede ettåringer. Overlege Thorsby fortalte her om et høyt kortisolnivå på ettåringene som for tiden begynner i barnehage (Vebenstad, 2012).

I forhold til kunnskap om utrygg tilknytning og tilknytningsatferd viser det at de ulike yrkesgruppene både har ulike erfaringer og ulik kunnskap. Her er det tydelig stor forskjell på hvordan de ser på viktigheten av å ha denne kunnskapen. Dette tror jeg kan henge sammen med deres holdning til hvor mye kunnskap de mener de trenger. Assistenten mente de hadde nok kunnskap, noe faglig leder overhode ikke var enig i. Her ser jeg en sammenheng med hvordan de svarer på spørsmålet mitt om kunnskap i forhold til utrygg tilknytning. Assistent som gir uttrykk for at hun synes de har nok kunnskap, viser ikke her til noen direkte kunnskap om hva utrygg tilknytning er. Mens faglig leder som mener de har for lite kunnskap, her viser til hvilke enorme konsekvenser det kan få for barna – senere i livet. Uten å si det direkte viser hun at hun har erfaring og stor kompetanse på dette området, og derfor kan si at personalet ikke har nok kompetanse.

Her kan også personalets tidligere tilknytningsforhold til sine viktigste tilknytningspersoner, være avgjørende for hvordan de selv ser på tilknytningens viktighet, og hvordan de da handler i samspill med barna. Hvordan de selv opplevde gode og kanskje ikke fullt så gode relasjoner, kan her influere på den omsorg de selv gir, noe som Smith (2002) skriver en del om. De kan uten at de selv er bevisst på det, handle ut fra personlige erfaringer fra tidligere samspill og samvær med

betydningsfulle voksne. For at de skal være bevisst på sine holdninger og handlinger i samspillet med barna, kan derfor kunnskap om tilknytning her bli viktig. Jeg ser i etterkant at det kunne vært interessant å stillt spørsmål i forhold til deres syn på deres tidligere tilknytningspersoner, for å her se om det kunne vært en sammenheng på hvordan de selv ser på det å være en sensitiv voksen, i forhold til hvordan de beskriver sine tidligere tilknytningspersoner. Det å være en sensitiv og trygg voksen er noe de alle legger vekt på i løpet av intervjuet. Jeg stilte på slutten av intervjuet et spørsmål om de kunne beskrive en sensitiv voksen. Måten de oppfatter det å være sensitiv på kan da muligens ha noe med hvordan de selv opplevde en sensitiv voksen i relasjoner i egen barndom. Her støtter jeg meg på Bowlbys (1979) teori om indre arbeidsmodeller (Smith, 2002). Som Smith (2002) skriver er ikke modeller om utrygg tilknytning fastslåtte og uforanderlige, det er derfor viktig at personalet jobber med og blir bevisst på sitt forhold til trygghet og tilknytning. Slik kan de gi barna den beste forutsetningen for at også de skal få oppleve god tilknytning i barnehagen. Dette er spesielt viktig for de barna som ikke er trygt tilknyttet til sine foreldre. Det vil her være av stor betydning med sensitivitet og trygghet i barnehagen, for de barna som ikke opplever det hjemme. Det Smith sikter til mener jeg er at personalet kan ved å jobbe bevisst med barnets tilknytning, oppleve at barnet blir trygt tilknyttet dem etter hvert. "Selvbildet, den kunnskap og opplevelse et barn har av seg selv, vil være en avspeiling av de erfaringer barnet har opplevd i samspill med andre mennesker. Sentralt i dette er det følelsesmessige engasjementet barn opplever i relasjoner med nære voksne" (Bowlby 1988, Haugen 2009). Drugli (2010) skriver også at det er viktig å være oppmerksom på at relasjonskvalitet kan endres, og at det er særlig viktig dersom barnet er eksponert for andre risikofaktorer, for eksempel et negativt hjemmemiljø. Det vil derfor være utrolig viktig at personalet tenker og er reflektert over sine holdninger og handlinger med de minste barna. Jeg tenker også det vil være viktig at tilknytningen skal bli god og trygg, slik at barnet kan føre det videre til sine barn igjen, slik at det ikke oppstår en "vond" sirkel. Dette står i samsvar med det Bowlby hevdet i forhold til våre første tilknytningsforhold; at de ofte vil fungere som en modell for senere kjærlighetsrelasjoner (1997, s.93). Dette mener jeg er noe personalet bør være obs på, og kunne hindre om det er en utrygg tilknytning. Personalet må derfor være observante og har den rette kunnskap i forhold til barnets tilknytning og atferd.

4.7 utfordringer med oppstart

De ulike yrkesgruppene har gjort seg individuelle erfaringer, og har forskjellige erfaringer i ulik grad. Assistent sier hun ikke har møtt på utfordringer med oppstart, hvor barna etter hvert har klart å finne seg til rette. Dette er også noe jeg mener henger sammen med at hun ikke har mer

enn generell grunnkunnskap om tilknytning. Kanskje har hun vært borti utrygg tilknytning eller tilknytningsatferd flere ganger, uten å vite eller tenke over det? Dette er noe som skiller informantene, det er stor forskjell på hva de legger i utrygg tilknytning og konsekvenser for det, her det er størst sprik mellom assistent og fagleders kunnskap.

Pedagogisk leder fremhever foreldresamarbeid som viktig i forhold til utfordringer, men her sier hun også at den største utfordringen er at foreldrene aldri går. Er ikke dette en del av foreldresamarbeidet? Her tenker jeg det vil være naturlig å veilede foreldrene om dette i forhold til foreldresamarbeid. Malmo & Stemshaug (2002) skriver er det viktig at foreldrene er aktive i barnehagemiljøet fra starten av. De må også bli tatt hånd om, og bli veiledet. Det er viktig at denne perioden blir tatt på alvor og forberedt også for foreldrene (s.78-79). Pedagogisk leder legger også vekt på at det er stor forskjell på hvor fort barna blir trygge, noen bruker lengre tid enn andre, sier hun. Dette sier også Andersen, Gundelach og Rassmusen noe om, her de skriver at det er stor forskjell på hvor raskt et barn blir trygt, selv om det kommer til en trygg og varm barnehage (Andersen, Gundelach og Rassmusen, 2009, s.24-25).

Fagleder har et annet perspektiv på utfordringer med oppstart, i forhold til samarbeid med foreldrene. Hun mener de sender foreldrene hjem for tidlig, og ser her flere utfordringer som påvirker oppstarten; arbeidsgivere, tidsrom og mangel på forståelse. ”Jeg tror ikke at samfunnet eller arbeidsgiverne er klar over at det tar mye lengre tid å få en ettåring trygg i en barnehage, enn en treåring.” Hun setter hun ord på små ting, som sammenhengende påvirker hele oppstarten. Fagleder har et bredere perspektiv, i forhold til både assistent og pedagogisk leder, som retter hovedfokuset på baret og foreldrene. Det er mange rammefaktorer som her spiller en viktig rolle. Kanskje kan det være lettere for fagleder å se disse utenfra, enn for personalet som er midt i situasjonene? Det kan også hende at fagleder ikke skjønner rammefaktorene for avdelingens barnehagehverdag, her det er travle dager med mange barn som har oppstart samtidig. Dette sa assistenten noe om tidligere i intervjuet: - her skal alle barna begynne innen en periode på 14 dager, noe hun mener egentlig ikke går an. Dette er kanskje den største rammefaktoren i oppstartstiden; mange barn og få voksne. Ser fagleder disse? Barna trenger noen som kan se deres behov, slik pedagogisk leder sier. Men å f.eks gi alle barna et fang, er noe som oftest ikke lar seg gjøre i denne perioden hvor alle starter samtidig, med tanke på antall personale i forhold til barn. Ellneby (2000) skriver at det å alltid måtte dele plassen med andre er en belastning og kan føre til stress (s.42). Fagleder forteller at de fra første stund spør foreldrene om hvilken oppstart de ser for seg, og hvor lang tid de har tenkt å bruke. Denne oppstartsamta-

er det pedagogisk leder som har. Kanskje har pedagogisk leder andre tanker i forhold til hva som legges vekt på i denne samtalen, og her fokuserer på andre ting i forhold til det fagleder gjør? Fagleder mener det handler veldig my om hva som skjer oppi hode på de voksne som jobber på ettåringen, og de utfordringene som man møter på med oppstarten. Hun nevner også noe viktig som verken assistent eller pedagogisk leder gjør; organisering og planlegging. Med så mange barn som starter på sammen tid, mener jeg det å organisere og det å kunne planlegge, er en forutsetning for å få det til. Veibenstad (2012) skriver i sin artikkel at psykolog Ole F. Lund mener rutiner og struktur i hverdagen er viktig for barn, og at dette gjør dem roligere og tryggere.

4.8 Foreldresamarbeid

Assistenten forteller at foreldresamarbeidet begynner med oppstartssamtale, og ofte er barn og foreldre på besøk først. De prøver å hele tiden ha en dialog, og dette er pedagogisk leder sin oppgave før oppstart. Fagleder er opptatt av at det er ved dette første møtet inntrykkene dannes, og som er grunnlaget for hvordan de skal legge opp tilbudet for barnet. Assistenten mener at det første leveåret er spesielt viktig, hvor det er mye som skjer i forhold til barnets utvikling. Faglederen sier de jobber mye med foreldresamarbeid, og at drømmen er at det ligger øverst.

De har tre samtaler det første barnehageåret: forventningssamtale, oppstartssamtale og en samtale senere på høsten. Hun mener den første samtalen sier så mye om forholdet mellom barnet og foreldrene.

Det kommer tydelig frem at både assistent, pedagogisk leder og fagleder synes foreldresamarbeid er "knallviktig", som pedagogisk leder sier. Men at de her vektlegger det på ulike måter, hvor de ser det fra forskjellige perspektiver. Assistenten sier at hun mener dette er det første møtet med noe annet enn det som er hjemme, og at det er en stor overgang. Her bruker hun blant annet det Skjølsvold (2010) skriver i sin teori, om at barnehagen er et sted der to verdener møtes, og at det mange ganger er første gangen foreldre skal avlevere det kjæreste de har. Assistenten mener det er viktig å finne kompromisser, og viser til at dette er spesielt viktig fordi barna leser kroppspråk som ingen andre, de snapper med en gang opp om det er noe. Andersen, Gundelach & Rasmussen (2009) skriver om disse usikre signalene foreldrene kan sende til barna, uten at de selv er klar over det: "Hvis foreldrene helt klart viser barnet at her er det godt å være, og du kan stole på de voksne i barnehagen din, så har barnet mye bedre forutsetninger for å falle til ro" (Andersen, Gundelach & Rasmussen, 2009, s.6). Dette henger også sammen med de utfordringene pedagogisk leder nevner i forhold til at foreldre aldri går når de sier hade, og at de her kanskje bare mangler veiledning? Sigsgaard, Haslund & Madsen

(2010) skriver i sin teori at foreldrene er trygge, er en forutsetning for at barnet også skal føle seg trygt. Her må det legges til rette for at de kan uttrykke sine tanker og meninger i forhold til barnets liv, slik fagleder er opptatt av. Denne tilbakemeldingen er viktig for hvordan personalet kommer til å legge til rette for barnet, noe som igjen er viktig for barnehagens kvalitet. Malmo & Stemshaug (2002) beskriver den første tiden i barnehagen som *innføringsperioden*. Dette er møtet mellom de viktige partene i samarbeidet. De mener det er her kontakten og båndene knyttes, som er av stor betydning for barnets trivsel og utvikling. De skriver videre at det er her grunnlaget for utvikling av det relasjonelle og faglige arbeidet rundt barnet legges. Det er derfor utrolig viktig at foreldrene er aktive i barnehagemiljøet fra starten av. Dette er også noe jeg har sett i praksis i forhold til bringesituasjon, hvor jeg har observert barn som på ulike måter takler avskjed med foreldrene. Dette mener jeg helt kunne ha en sammenheng med at enkelte foreldre hadde god kontakt og en åpen dialog med personalet, mens andre hadde så lite kontakt som mulig og tok også farvel med barnet opptil flere ganger.

Skjølsvold (2010) skriver at når det gjelder samarbeid mellom barnehage og hjem, skal både det formelle og det uformelle samarbeidet være der, men at det uformelle er det viktigste. Uten et godt uformelt samarbeid blir det formelle samarbeidet nesten formaliteter. Det er viktig med kvalitet i barnehagen (s.15). Dette er noe alle tre informantene nevner, i ulike perspektiver. Assistenten sier de prøver å snakke med foreldrene i hente- bringesituasjon hver dag, hvor de snakker om hverdagslige hendelser. Pedagogisk leder legger vekt på at de legger opp til åpen dialog, hvor de kontakter foreldrene når det er behov. Dette er i samsvar med det Rammeplanen (2011) sier om foreldresamarbeid. Her det står at foreldre og personale har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling, og at samarbeidet må bygge på gjensidig åpenhet og tillit (s.15). Fagleder har et litt annet syn på det første samarbeidet. Hun legger størst vekt på inntrykk i det første møtet, den første samtalen. Hun legger mer vekt på det formelle, i forhold til assistent og pedagogisk leder som for det meste vektlegger det uformelle i hverdagen. Som Skjølsvold (2010) skriver, vil kvalitet være viktig. Kvalitet for foreldrene mener jeg ofte kan være denne åpne dialogen og de daglige samtalene om de hverdagslige hendelsene. Holthe (2003) skriver også om kontakten personalet og foreldrene utvikler og er opptatt av at samarbeidet skal være mer enn ren informasjonsutdeling. Jo flere historier og jo mer personalet forteller om barnet, jo høyere kvalitet vil jeg tro det vil bli for foreldrene. Ved å få høre om disse hverdagslige hendelsene, vil foreldrene mest sannsynlig engasjere seg og kanskje også involvere seg mer. Foreldrene vil mer enn gjerne ha informasjon om sitt barn, slik Skjølsvold (2010) skriver. Det er ofte de små øyeblikkene som blir store for foreldrene. Dette viser assistenten og pedagogisk

leder tydelig at de også er enige i. Assistenten sier ”Det er ikke oppbevaring, vi vil virkelig bli kjent med barna deres og vil at de skal få det beste utgangspunktet”, mens pedagogisk leder sier at de skal betrygge foreldrene på at det går bra, men også være ærlige på om det har vært trasig. Hun mener det er viktig at foreldrene føler at de blir hørt. Her sier pedagogisk leder noe jeg kan tørre å påstå er av stor betydning for foreldrene, at de blir hørt! Dette er også noe jeg har erfaring med fra praksis, hvor jeg har sett at det har mye å si i forhold til hvordan foreldrene samarbeider med personalet. Her kan de møtes med forståelse eller ikke. Dette vil påvirke deres helhetlige syn på barnehagen, som igjen kan føre til mindre trivsel både hos foreldre og barn. Dette sier assistent og pedagogisk leder begge noe om, som også jeg mener er veldig viktig. De viser forståelse for at det er foreldrene som kjenner barnet, og at de må være ydmyke for det. Assistent mener det mange ganger gjelder å finne kompromisser, når foreldrene ikke er enige. I slike situasjoner viser personalet at de ikke er enige, noe jeg mener er helt greit om det er pedagogiske grunner for det. Men at de også viser forståelse for at de vil finne den beste løsningen for barnets beste. Her viser assistenten at hun er reflektert over løsninger, slik Sigsgaard, Haslund & Madsen skriver; barnet må føle seg sett og betydningsfullt, foreldrene må få føle at deres barn er ventet og at barnet er dyrebart også for personalet (Sigsgaard, Haslund & Madsen, 2010).

Fagleder legger vekt på det første møtet med foreldre, her hun mener inntrykkene dannes og vil bli viktige. Det dannes mange inntrykk, her spesielt barnets forhold til sine foreldre står i fokus. Hun er også opptatt av at den første samtalen og den aller første voksenrelasjonen er med pedagogen, her det skal være kvalitetsikret. Men hva mener hun med kvalitetsikret? Slik hun sier det, tolker jeg det som at det første møtet skal være med en person med faglig kompetanse. Men er det her gitt at denne personen har kompetanse om tilknytning? Hun sier også at det er utarbeidet maler slik at ikke noe skal bli glemt å spørre om. Dette antar jeg står i sammenheng med spørsmål i forhold til bla. foreldrenes forhold til barnet. I boka til Pettersen (2010) skriver Skjølsvold at et trygt tilknytningsforhold vil være grunnlag for utforskning av omgivelsene og utvikling av nye ferdigheter. Her er tilknytningspersonen en trygg base. Mens et dårlig tilknytningsforhold vil hemme barnets utforskning av omgivelsene og utvikling av relasjonene til andre mennesker. Smith skriver at ”Barnets første mentale representasjon av et tilknytningsforhold blir dannet på grunnlag av den voksnes responsivitet og barnets forventninger om hennes eller hans tilgjengelighet” (Smith, 2002, s.142). Inntrykkene som her dannes i det første møtet vil ha mye å si for hvordan personalet vil legge opp barnets første tid i barnehagen. Med kunnskap om tilknytning tenker jeg personalet fort vil kunne gjøre seg inntrykk i forhold til barnets forhold til foreldrene; bruker barnet foreldrene som en trygg base?

Viser barnet grunnlag for å kunne utforske? Hvordan er barnet i relasjon med andre mennesker? Hvordan responderer barnet på foreldrenes tilgjengelighet? Det er mye personalet må tenke over og være observante på i oppstarten. Det er også mange flere spørsmål jeg kunne tenkt meg å stilt i ettertid, som f.eks; hvis barnet har utviklet utrygg tilknytning til sine omsorgspersoner, hvor tidlig bør da personalet kunne se det? Dette er et spørsmål jeg antar de ulike yrkesgruppene hadde svart vidt forskjellig på, ut fra deres ulike erfaring og kompetanse, også ut fra det de tidligere har svart.

Assistent og pedagogisk leder legger mest fokus på barnet, mens fagleder på de første samtalene med foreldrene. Her føler jeg de vinkler det fra ulike perspektiver; assistent og pedagogisk leder ser det fra et barneperspektiv mens fagleder er mest opptatt av foreldreperspektivet i startfasen. Hun viser dette med å si at foreldresamarbeidet er like viktig som det at barna begynner i barnehagen.

Samarbeidet mellom foreldre og personale mener jeg selv er av enormt stor betydning for barnets tilknytning til personalet. Barnet må føle at her er det trygt å være. Ser barnet at dets nærmeste omsorgspersoner har et godt forhold til personalet, smitter det fort over på barnet. Her skal foreldre og personale samarbeide om hva som er til barnets beste, noe barnehageloven § 1 også fastslår: "Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling" (Barnehageloven, 2005, §1). Bronfenbrenner (1979) mener at "En viktig begrunnelse for samarbeid mellom barnehage og hjem har vært en forestilling om hva som er til barnets beste, og at et gjensidig samarbeid gir barnet en opplevelse av kontinuitet og sammenheng i tilværelsen (Holthe 2003, jf. Bronfenbrenner 1979). Som assistenten sier kan barnehagen være det første møte med noe annet enn det som er hjemme. Her mener jeg det vil være viktig at samarbeidet dreier seg om sammenhenger, her denne overgangen overlappes, slik Sigsgaard, Haslund & Madsen (2010) skriver. For barnet vil begge disse verdene bli viktige, her barnet kommer til å tilbringe flest av sine våkne timer i barnehagen. Det vil bli viktig at foreldrene har forståelse av at denne overgangen må brukes tid på, for å få en så god og trygg barnehageoppstart som mulig, her det vil bli enklere å tilknytte seg.

Foreldrene, som er tilknytningspersonene til barnet fungerer som en trygg base for barnet. Det er derfor så viktig at personalet har denne funksjonen, når ikke foreldrene er der og barna er i barnehagen. De trenger derfor som Drugli (2010) skriver; trygge tilknytningsrelasjoner både når de er hjemme og i barnehagen.

5. KONKLUSJON

På slutten av intervjuet stilte jeg et tilleggsspørsmål om hva de mente var den *viktigste* faktoren for å ivareta trygg tilknytning. Her svarte de ganske så ulikt, samtidig som de ulike svarene også henger ganske tett sammen i definisjon. Assistenten mente det å ta seg tid og ikke være stresset var den viktigste faktoren, pedagogisk leder mente tilstedeværelse – det å være der, mens faglederen mente at sensitivitet – det å se barnet og familien, var den viktigste faktoren for å ivareta trygg tilknytning. Slik jeg ser det henger disse faktorene tett sammen; tid, tilstedeværelse og sensitivitet, her de inngår i hverandre. ”Sensitive og omsorgsfulle voksne fremmer trygg tilknytning hos barn” (Drugli, 2010, s.44). For å være sensitiv må man ta seg tid – her man viser trygghet, og være tilstede – for både barnet og familien. Regjeringen skriver i sine kvalitetssikrende bestemmelser at: ”Samspillet mellom voksne og barn er kjennetegnet av at de voksne er lyttende, omsorgsfulle og tilgjengelige” (NOU, 2012:1). Det å være lyttende og omsorgsfull ligger også i det å være sensitiv. Samspillet mellom barn og voksne er viktig, og er helt klart den voksnes ansvar. Den voksne har ansvar for å skape en trygg og god relasjon til barnet. Dette er en forutsetning for at det skal være kvalitet i barnehagen. Det må være engasjerte voksne som viser glede over å være sammen med barna. Trivsel og glede smitter lett over på barna, her barna kan føle seg trygge sammen med sine sekundære tilknytningspersoner, slik Drugli (2010) skriver; at det må legges vekt på å etablere en sekundær tilknytningsrelasjon til personalet (s.34).

Drugli (2010) skriver at mange barn i Norge begynner i barnehagen i den perioden hvor de er spesielt sårbare i forhold til atskillelse fra sine foreldre. Hun mener tilvenningsperioden er svært sentral for barns opplevelse av trygghet, og at det de minste barna trenger trygge tilknytningsrelasjoner både når de er hjemme og i barnehagen (Drugli, 2010, s.34). Skjølsvold (2010) skriver også at barn har ulike og individuelle behov, og at det ikke er barnets ansvar å skape en god relasjon (s.16). Ved at personalet vektlegger disse faktorene i barnehagehverdagen mener jeg de har et godt utgangspunkt for at barna skal bli trygge og her kan tilknytte seg relasjoner til personalet, som vil bli sekundære tilknytningspersoner slik Drugli (2010) skriver. Barnet lærer seg etter hvert å tilegne seg trygghet, ved at det gjentatte ganger erfarer at tilknytningspersonene er til å stole på. Smith (2002) hevder her at trygge barn har god erfaring med at de nærmeste er tilgjengelig (s.54), noe pedagogisk leder mener er den viktigste faktoren. Raitkes (1993, i Holthe 2003) skriver at muligheter for å inngå i nære og varme relasjoner med positivt engasjerte omsorgspersoner, er avgjørende for at barna kan knytte seg til andre (s.56), noe jeg er veldig enig i.

Slik Bowlby (1969) definerer i sin teori, knytter barnet emosjonelle bånd til sine omsorgspersoner – her personalet, over tid og sted (Abrahamsen, 2009, s.68-69). Jeg mener derfor det er viktig at personalet stadig reflekterer over sin evne til å være emosjonelt tilgjengelig. Også fordi personale vil ha ulik evne til emosjonell tilgjengelighet (Abrahamsen, 2010). Dette er en sårbar og stressende periode for barnet, hvor alt er nytt og kanskje skremmende. Barnet vet ikke om mor eller far kommer tilbake, før de etter hvert får erfart det. Her danner barnet etter hvert en trygg tilknytning.

Ut fra ulik erfaring og kunnskap har yrkesgruppene ulike forutsetninger for å kunne støtte barnets tilknytning, her de tidlig kan oppdage om barnet er utrygt tilknyttet. Vi har gjennom oppgaven sett på hvor viktig foreldresamarbeidet er, og hvor mye det har å si for barnets trivsel og utvikling. Jeg tenker at en av personalets viktigste roller vil være å veilede foreldrene før oppstarten setter i gang. Slik vet de hva de går til og her kan de føle seg tryggere på at barnet har det bra i personalets hender. Ser barnet et godt samarbeid mellom foreldre og personale, tror jeg helt klart det gjøre det lettere for barnet å tilknytte seg. Personalet må vise en anerkjennende væremåte, vise empati, toleranse og sensitivitet, her både barn og foreldre føler seg sett, hørt og forstått.

Hvordan kvaliteten på samarbeidet blir, mener jeg helt klart vil være avgjørende av at begge partene ser på hverandre som likeverdige. Partene må samarbeide for at denne prosessen skal bli tryggest mulig for barnet. Det er alltid barnet som må stå i fokus – *barnets beste*. Både assistent, pedagogisk leder og fagleder har ut i fra de ulike yrkesgruppene alle et stort ansvar. Barna møter barnehagen med ulike forutsetninger. Her må personalet legge til rette for det pedagogiske arbeidet ut fra hvert enkelt barn og dets behov.

AVSLUTNING

Gjennom å jobbe med denne oppgaven har jeg funnet ut av hvordan de jobber med å tilrettelegge for trygg tilknytning, og hva de ulike yrkesgruppene holdning er til dette.

Det har uten tvil vært en læringsrik prosess, fra begynnelse til slutt. Jeg har gjennom denne perioden tilegnet meg mye ny kunnskap rundt dette tema. Jeg har fått et bredere perspektiv av kunnskap, her også erfaring, innsikt og forståelse for temaet. Ved å samle inn data og lese relevant teori av ulike teoretikere og forskere, har jeg blant annet fått kunnskap om hvordan personale på best mulig måte kan bidra til en trygg tilknytning i oppstart hos de minste barna, og hvordan de her tilrettelegger. Det har vært utrolig spennende å sette meg inn i de ulike yrkesgruppene holdninger og kompetanse, her det har gitt meg mange egne tanker om hva som er viktig.

For å oppsummere og se på mine funn med et kritisk blikk, opplever jeg at kompetansen noen steder kunne ha vært bedre. Her tenker jeg kompetanse i forhold til utrygg tilknytning og tilknytningsatferd. Assistent og førskolelærer har i stor grad samme erfaring og kunnskap når det gjelder oppstart. Fagleder har kompetanse på mange ulike områder, men når ikke helt frem til personalet som jobber med barna. Her ser de ofte ting ut fra ulike perspektiver. Ved å jobbe med denne oppgaven har jeg fått et nytt perspektiv på hvor viktig foreldresamarbeidet er og hvor stor betydning det har for barnet og dets tilknytning og trygghet.

Jeg synes det generelt skulle vært mer fokus på tilknytning i barnehagesammenheng, spesielt i forhold til barnehageoppstart. Det blir bare flere og flere ettåringer som begynner i barnehagen, så dette er noe barnehagene er nødt til legge mer fokus på fremover.

Kunnskapen jeg har tilegnet meg, tar jeg helt klart med meg videre, når jeg snart skal ut som nyutdannet barnehagelærer. Her tenker jeg at jeg har en stor fordel, siden temaet er dagsaktuelt.

Etter å ha jobbet med denne oppgaven mener jeg at en trygg og sensitiv voksenrelasjon og et godt foreldresamarbeid er av gode forutsetninger for å kunne tilrettelegge for en trygg tilknytning. Slik jeg ser det er det viktigste å skape en *trygg base*, her barnet skal knytte bånd til betydningsfulle voksne og utvikle seg som individ i et godt og trygt felleskap. De ulike yrkesgruppene må legge til rette for ulike tilknytningsperioder ut fra hvert enkelt barns forutsetning og behov.

Skulle jeg jobbet videre, og oppgavens omfang hadde vært større, kunne jeg tenkt meg til å fordypet meg mer i foreldrenes perspektiv og konsekvenser ved utrygg tilknytning.

Litteraturliste

- Abrahamsen, G. (1997) *Det nødvendige samspillet*, Oslo: Tano Aschhoug.
- Abrahamsen, G. (2005) ”En god oppstart i barnehagen – toleranse for avskjed i tårer og tid til det nødvendige”, i Haugen, S., Løkken, G. & Røthle, M. (red.) *Småbarnspedagogikk – Fenomenologiske og estetiske tilnærminger* (s.60-74). Oslo: Capellen Akademisk Forlag.
- Abrahamsen, G. (2010) ”Tilvenningsperioden – en balansekunst for store og små”, i Røtnes, K. & Simonsen, K. (s.31-38). *Barnehagefolk: 2-2010*
- Askland, L. (2006) *Kontakt med barn*, Oslo: Gyldendal akademisk.
- Barnehageloven. OV-2005-06-64. (2008). Lastet ned fra <http://www.lovdatabasen.no/all/tl-20050617-064-001.html>
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (red) (2012) *Kvalitative metoder, empiri og teoriutvikling*, Oslo: Gyldendal akademisk.
- Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving*, (5.utgave) Oslo: Gyldendal Akademisk
- Drugli, M.B. (2010) *Liten i barnehagen, forskning, teori og praksis*, Oslo: Capellen Damm.
- Drugli, M.B. (2010) ”Små barn og tilknytning”, i Røtnes, K. & Simonsen, K. *Barnehagefolk: 2-2010*
- Ellneby, Y. (2000) *Om barn og stress og hva vi kan gjøre med det*, Oslo: Pedagogisk forum.
- Gran, T. (2012) *Vitenskap i praksis*, Oslo: Abstrakt forlag.
- Hansen, M.B. (1999) *Velkommen til barnehagen*, Oslo: Pedagogisk Forum.

- Holthe, V. G. (2003) *Profesjonalisering av barneoppdragelsen*, (1.utgave 1998) Oslo: Universitetsforlaget.
- Jacobsen, D. I. (2010) *Forståelse, beskrivelse og forklaring : innføring i metode for helse- og sosialfagene*.(2.utgave) Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Johannessen, A., Tuft, P.A. & Christoffersen, L. (2011) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, (4.utgave, 2. opplag) Oslo: Abstrakt forlag.
- Kunnskapsdepartementet (2011) Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Løkken, G. & Søbstad, F. (2013) *Observasjon og intervju i barnehagen*, (4.utgave) Oslo: Universitetsforlaget.
- Malmö, B. & Stemshaug, M., (2002): *Samhandling, veien til kompetanse*. Otta: Damm.
- Meyer, E.S. (2005). *Pedagogisk lederskal i barnehagen*. (2.utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- NOU (2012:1) 16. *Kvalitetsikrede bestemmelser i barnehagen*. Til barnas beste. Kunnskapsdepartementet. Lastet ned fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/nouer/2012/nou-2012-1/17.html?id=669261>
- Sigsgaard, E., Haslund, R. & Madsen, R. S. (2010) *Småbarna*, Oslo: Capellen Akademisk forlag.
- Skjølsvold, E.M. (2010) "God oppstart i barnehagen", i Pettersen R. J. (red.) (2010) *Suksess i barnehagen*, (s.10-23). Oslo: Sebu forlag.
- Smith, L. & Ulvund, S.E. (1999) *Spedbarnsalderen*, Oslo: Universitetsforlaget
- Pettersen, R. J. (red.) (2010) *Suksess i barnehagen*, Oslo: Sebu forlag.
- Tjora, A. (2012) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*, (2. utgave, 1 opplag) Oslo: Gyldendal akademisk.

Vebenstad, M.A. (2012, 21. januar) *Derfor er stress farligere for barn*. Lastet ned fra:
<http://www.dagbladet.no/2012/01/21/tema/klikk/foreldre/helse/19889508/>

Intervjuguide

Hvordan jobber personalet med å legge til rette for trygg tilknytning for de minste barna i barnehagen?

- Kan du kort fortelle om din faglige bakgrunn?
- Hvilken erfaring har du med barnehageoppstart og tilknytning?
- Hva legger du i begrepet tilknytning?
 - Trygg tilknytning?
 - Utrygg tilknytning?
 - ”Trygg base”?
 - ”Trygg favn”?
- Hvordan jobber dere med å tilrettelegge for trygg tilknytning?
 - Hvordan legger dere opp til første møte med barna?
 - Hvordan vil du beskrive en trygg voksenrelasjon?
 - Har dere faste rutiner i forhold til tilknytning? (overgangsobjekter?)
 - Har dere/ har hatt utfordringer med oppstart? Hva har dere lært av det?
- Hva tenker du om ordet ”innkjøring”?
 - Forskjell på innkjøring og tilknytning
- Synes du personalet har nok kunnskap om tilknytning?
 - Har dere kunnskap om konsekvenser ved utrygg tilknytning og tilknytningsatferd?
 - Hva tenker du om konsekvenser om utrygg tilknytning?
 - Snakker personalet jevnlig om den pedagogiske risikoen som ligger i håndteringen av rutinesituasjoner?
- Hvordan legger dere opp til samarbeid med foreldrene i oppstartsfasen?
 - Hvor viktig er dette?
 - Har dere oppstartssamtale?
- Ligger det teori til grunn for deres arbeid og planlegging med tilknytning?
 - Hvilken?
- Hva mener du er den viktigste faktoren for å ivareta trygg tilknytning?

- Har du erfaringer fra det siste året?

